

UN LLIBRE SÓN PARAULES QUE VOLEN ABRAÇAR UN TROS DE VIDA

Josep Masats

És difícil fer la tria d'algun fragment d'un llibre que has escrit tu. Es pot fer a l'atzar, llançant les pàgines a l'aire i recollint-ne tres o quatre tot voleiant, o pots deixar que esculli el teu gust del moment. Potser canviant amb el pas del temps.

El meu llibre sobre el pintor Joan Abelló és com un mosaic fet pacientment, amb desigs i defallences, amb les imatges i les passions, els colors i les esperances d'un home que n'ha fet, de la vida, una rica, sensual, arriscada i combativa aventura. Una aventura escrita amb els pinzells del destí, amarats de colors irrepetibles, sobre la blanca tela de l'existència, i amb un paisatge al davant: el dels camps del Vallès de fa uns quants anys. El Vallés d'Abelló és com l'Amèrica d'abans del *descubrimiento*. És un bocí del globus terraqui que brilla amb la simfonia de colors sortida de la paleta del pintor de Mollet del Vallès.

T'ofereixo, lectora o lector, les «Primeres pinzellades» i «La fasciació pel nord enllà», que són el primer i el tercer capítol del meu llibre *Abelló*. (Ed. Àmbit. Barcelona, 1989), amb excel·lents fotografies de Joan Iriarte. Es tracta de dos fragments sobre la meva manera de veure i de copsar moments especials de l'home i de la seva pintura. Són paraules que volen abraçar un tros de vida.

PRIMERES PINZELLADES

A Joan Abelló, de petit, li agradava córrer pels camps i pel riu del Vallès, i mirar el pas de la primavera a l'estiu amb els canvis de tots els tons del verd als grocs i als torrats. De vegades es parava a badar amb un vol d'orenetes que feien ratlles negres pel cel o amb una granota

que nedava lleugera per l'aigua clara i fresca. Després, un cop a casa, pintava aquest món amb quatre llapis de colors.

Això passava abans de la guerra, quan el futur pintor devia tenir deu o dotze anys i era un nen sensible, un xic malaltís i solitari. Joan Abelló va néixer la vigília de Nadal de 1922 en una casa petita amb un hort, al darrera del carrer de Lluís Duran, de Mollet del Vallès. És la mateixa casa que, engrandida, gairebé setanta anys després acull un dels museus més insòlits, sorprenents i admirables del país. Aleshores la casa tenia al darrera un petit taller on treballava el seu pare, que era el llauner del poble. I els seus fills Joan —que era el gran— i Andreu, pujaven sota la mirada benigne de la mare i haurien de seguir l'ofici del pare, si no en passava alguna de grossa.

I en van passar, de grosses. Abelló primer volia ser escriptor, i, de fer-ho, possiblement hagués triat un dels arts més difícils. Després es va sentir atret per la música i va aprendre a tocar el piano i la guitarra. Un dia, que caminava ensimismat pels afores del poble, va veure un pintor dels que debò que plantava el cavallet davant d'un paisatge. El pintor es deia Castellsagués i era més gran que no pas ell. Abelló es va quedar parat, mirant-se'l d'un tros lluny com veient visions, i l'home va saber llegir en els ulls verds, espurnejats, vius i esbatanats de l'adolescent, i li va dir:

—Que t'agrada la pintura, noi?

L'altre va fer que sí amb el cap i els ulls.

—Que potser vols pintar?

Abelló ho desitjava amb tot el cor.

—Doncs té, pinta, i no en parlem més!

I li va allargar els pinzells i la paleta.

Abelló va empastifar un tros de tela i hi va quedar atrapat per tota la vida. Ja mai més no deixaria de pintar.

Com tampoc no va deixar de dibuixar ni quan feia de cambrer a la Cooperativa de Mollet per pagar-se els estudis de dibuix a una acadèmia de Barcelona. Entre cervesa, *carajillo* i got de vi, feia retrats al llapis plom de clients sobre les taules de marbre del cafè. Els feia amb un traç ràpid i segur, i es fonien de seguida sota la baieta humida del cambrer, però ajudaven a educar l'ull i la mà de l'artista.

Un dia algú li va dir que, pels voltants de Mollet, hi havia un pintor que pintava racons d'algun paisatge, masies i que no li feia res de pintar un hort de cols i ho feia amb la traça d'un mestre. Li van explicar que era un home gros, amb un bon ventre, que anava tocat amb un barret negre d'amples ales, magnífic, que duïa barba i que tot ell feia molt d'efecte. No podia pas ser d'altre que Joaquim Mir que feia una de les

seves campanyes pictòriques pel Vallès. Abelló va deixar plantats un parell de parroquians que esperaven la copa o la barreja i va córrer cap als camps a veure aquell personatge. Li va costar molt de trobar-lo, perquè Mir, des que va caure per un penya-segat a Mallorca i va quedar-hi estabornit, el perseguia la mania que algun altre pintor li copiaria el tema. I s'amagava al darrera de qualsevol arbre o mata. Abelló, però, el va trobar. I va descobrir el que per a ell era la *pintura* en els quadres de Mir. L'havia buscada molt i ara ja no la deixaria escapar.

Després va venir la guerra i Abelló va anar tres anys a la deriva, com tants i tants. La guerra, entre d'altres coses, li va partir els estudis. Amb les penúries, pinta sobre teles de sacs de patates oberts. A la Casa-Museu del pintor es conserva un retrat del seu pare, de cos sencer, fet sobre sac. Durant aquest temps es fa el seu primer estudi al galliner de casa seva, partint-lo i compartint-ne l'espai amb les veïnes de ploma i cresta que no paraven de fer renou.

Mentrestant, seguí fent de cambrer quan el llogaven i, si bombardejaven, mirava de protegir-se junt amb els clients que es quedaven al local, ficant-se sota les taules de billar. Un dia que estava fent una partida de billar amb el metge del poble, el doctor Rosés, les sirenes van avisar que s'acostaven avions enemics. El pintor es va arraulir, com sempre, a sota de la taula, i el metge, en contra del que acostumava a fer, se'n va anar cap a casa. Aquella vegada les bombes van caure al centre del poble i van morir 17 persones, entre elles el doctor Rosés, l'amic i company de joc del pintor.

Durant la primeria de la postguerra va a classes de dibuix a Barcelona, corrent al llarg del trens empaitat pels revisors, que li exigien el bitllet i més d'un tenia ganes de posar-li la mà a sobre.

Fa vida bohèmia i pinta. Crea paisatges d'un impressionisme intuïtiu i segueix els passos de Mir. Mentre feia el servei militar venia els quadres que pintava per 75 pessetes a un botiguer dels Encants. Aquest els signava Mir, els feia un tractament casolà per envellir-los i els venia per mirs autèntics. Abelló en va veure alguns en una de les galeries més prestigioses de Barcelona.

Són els anys del buit, de la por i del bandejament de l'art i la cultura en general. Els joves pintors no venen res, acostumen a dir que fer un quadre no costa tant com vendre'l. No van poder viure de la pintura fins a finals dels 50. Abelló pinta ventalls, corbates i panderetes. S'instal·la al forat d'una escala, paga al bar amb un dibuix i, després de recórrer durant bona part de la nit el barri Gòtic o el *Xino*, se l'emporta a dormir alguna dona de la vida a qui el seu bon cor no li permet deixar que un jovenet pintor passi la nit sota les estrelles.

Pinta els jardins de la Mogoda, tocats de lluminositat, i pinta nus com «La perla», una noia veïna seva que es deia Eugènia.

És un retrat que mostra el talent del jove Abelló. Durant aquells anys li és molt difícil trobar models. N'hi envia la mestressa del xalet, la casa de plaer de Mollet.

Un amic del servei li va presentar Pere Pruna; Abelló va entrar al seu taller i hi va passar un parell d'anys. Al costat de Pruna va aprendre a fer una geometria de les taques de colors, a distingir la línia de les coses i a pintar de memòria. Va pintar, en aquesta temporada, «La Garriganga», un retrat estilitzat d'una noia que volia ser ballarina. D'aquesta època en parla al seu llibre *L'hora del te*, i diu: «Recordo exactament el dia: 12 de juny. Aleshores jo tenia vint-i-dos anys i vivia en una bohèmia absoluta. Menjava poc. Vivia en un sota-escala rònec i miserable; però, gràcies a Pere Pruna, podia pintar tots els dies en el seu estudi de la plaça Reial. I això era molt important per a mi».

«En aquella època inicial de la seva joventut, podia renunciar a moltes coses menys a pintar. Podia renunciar a les coses vermelles de la pell i de la sang. A tots els goigs sensuals de l'estòmac i del sexe. Això no vol dir pas que hi renunciés voluntàriament ni per ascetisme. Simplement: podia estar-me'n sense que trontollés el meu equilibri interior. El que no podia fer era deixar de pintar. I és per això que el dia que vaig conèixer En Pruna i em va oferir el seu estudi i la seva guia, vaig sentir-me el més afortunat i ric dels mortals».

Durant aquests anys un dels quadres remarcables que pinta és «La convalescent», retrat fet a una noia malalta d'un prostíbul. L'expressió que dona Abelló al rostre de la noia i al fons que l'envolta xoca contra el realisme convencional i tocatardà dominant aleshores. El pintor haurà d'esperar una pila d'anys perquè se li reconegui el valor de la seva pintura figurativa.

LA FASCINACIÓ PEL NORD ENLLÀ

Amb la mort de Carles Pellicer, pagat el deute amb el mestre, Abelló recupera la llibertat. Escriu *L'hora del te*, llibre que evoca amb lirisme la vida bohèmia i els seus mestres, especialment Pellicer i el món que desapareix amb ell, fet de records finiseculars. Abelló estableix més la seva vida, i es casa amb Paquita Roma, amb qui tindran dues filles, Maria del Mar i Marta. Fa exposicions amb bones crítiques, com la de l'Argos a Barcelona i ven quadres. Però el mite que s'ha dit

del nord enllà l'ha fascinat des de sempre. I això fins i tot es veu a la seva pintura de la primera part, la qual, d'una manera si es vol gairebé intuïtiva, s'acosta més a la del centre d'Europa que al Prado o a Roma, encara que té l'empremta d'un Mediterrani personalíssim.

Un dia ho va plantar tot i se'n va anar a Londres, on no anaven altres pintors. Canvia el París dels artistes per una llum més densa, enfosquida i nova per a un mediterrani. Encara que la humitat i les boires baixes de Mollet tenen afinitats amb els paisatges londinencs.

A Londres no coneix ningú. S'instal·la a viure en un garatge, que al mateix temps li fa d'estudi, i pinta sense descans. Freqüenta la National Gallery on se sent molt a prop de la lluminositat que, com una espiral, es difon pels quadres de Turner. Fa altra vegada vida bohèmia, ara, però, viu més a la manera d'un *gícolo* que de la dels anys quaranta. Un cop vençudes les desconfiances inicials dels veïns cap a un artista mediterrani amb barba, cabells llargs, camisa virolada i llaç al coll, que el veuen passar amunt i avall amb un quadre sota el braç, una associació assistencial li proposa fer-se càrrec d'una alcohòlica, una senyora d'edat que viu tota sola i que es nega a anar a qualsevol residència. El pintor accepta, es torna a trobar en un cas una mica semblant al de Carles Pellicer, i obté, així, una casa confortable i una nova estabilitat que li permet pintar sense entrebancs. Ell fa el que pot i la senyora no l'entretén gaire. Ella només accepta mitja ampolla de whisky i un xic de companyia. Cada dia, de bon matí, els repartidors els deixen la llet, el pa i altres queviures a la porta i, puntualment cada dos dies, una ampolla de whisky. A mig matí la senyora ja havia agafat el gat, i li durava fins a l'hora d'anar a dormir.

Així va passar un any sense a penes vendre res. I quan ja pensava en el retorn, un diumenge que deixava veure un raig de sol, pintant a la riba del Tàmesi, va conèixer un dels badoocs que sovint l'envoltaven. Era un londinenc que es va entusiasmar amb la seva pintura, i no solament li va comprar uns quants quadres, sinó que va presentar el pintor a la Broadway Art Gallery. Abelló hi va exposar aviat, va començar a vendre i a ser conegut a Londres, on va viure uns deu anys, encara que amb retorns esporàdics a Barcelona o al Vallès. També passà un any a l'illa de Man, que és una reserva d'espècies desaparegudes o en extinció a les altres illes, i on es fan curses de motos. Abelló hi pinta des dels indrets més insòlits fins a les motos en plena acció.

A Londres coneix la flor i nata de l'art europeu. Freqüenta l'estudi de Chelsea de Francis Bacon, el creador estimulat per la droga i adorador de la bellesa dels jovenets. També coneix Henri Moore i, a través d'una bona amiga jueva d'aquells anys, marxant, entra en contacte

amb Kokoscha, amb qui els unirà l'exigència colorista aplicada a l'expressivitat.

Durant el període londinenc la pintura d'Abelló es consolida i es mostra com un expressionisme personalíssim, que no té la tragèdia ni de pintors nòrdics ni d'un Goya de la Meseta. Té l'expressivitat tant dels uns com de l'altre, però fa una pintura mediterrània, d'un colorisme únic, agressiu i nítid, com un castell de focs en una nit de Festa Major.

L'altra gran etapa pictòrica i vital, que durarà uns vuit anys, la fa a Bèlgica, a partir de 1964. Hi és convidat per pintar al poble flamenc de Lillo, situat a l'extrem del port d'Anvers. És un poble fundat pels espanyols durant un dels *imperios*, i el van batejar amb el mateix nom que el Lillo que hi ha a la província de Toledo. El Lillo flamenc estava amenaçat d'inundació a causa d'una de les ampliacions del port i se'n vol salvar el casc antic. Abelló fa una dotzena de quadres a l'oli de cada un dels pobles que porten el mateix nom i s'exposen junts a Bèlgica. S'hi poden veure a tocar els paisatges de Castella vista per un pintor català, amb la Meseta plana, immensa i rutilant, fets amb els colors vius i el traç solt d'un pintor de prop de la mar clara. Abelló en trenca l'estructura tot mantenint la forma realista. Als quadres de Bèlgica, no es lliga tant a la forma i hi apareixen els grisos humits que entristeixen la vida del port, amb el cel com una tapadora fosca sobre els mariners i les barques. De les pintades a Flandes en queden teles memorables, com les del port o la del molí.

Tot i les llargues estades a l'estranger, Abelló viatja tan sovint com pot a Mollet del Vallès. Hi va a pintar a l'estudi i a dur-hi noves peces per a les col·leccions. Durant aquests anys, a les parets es van penjant els retrats que li fan pintors amics seus, com Picasso, Dalí, Rogent, Subirachs, Tàpies, Aulèstia, Guinovart i d'altres, fins arribar a dos-cents. També va ampliant les col·leccions que té de Mir, Manolo Hugué, Pi de la Serra, Nonell, entre d'altres.

El petit estudi del galliner, ampliat, va ser l'estudi gran d'un pintor col·leccionista. Amb el temps es va convertint en un museu on pinta Abelló.